

บทที่ 2

กรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ได้มีการศึกษากันในต่างประเทศมานานแล้ว ส่วนมากจะเป็นการศึกษาในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา และกลุ่มประเทศในทวีปยุโรป สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ว่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตยังไม่กว้างขวางนักก็ตาม แต่ก็มีผู้รู้ผู้สนใจ ศึกษาค้นคว้าและแสดงความคิดเห็นไว้พอสมควร ดังนั้น เอกสารและผลงานวิจัยที่ใช้ประกอบการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นเอกสารและงานวิจัยในประเทศ และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต ดังนี้

1. ความหมายของคุณภาพชีวิต
2. องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต
3. เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต
4. ทฤษฎีคุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท
5. สมมติฐาน

1. ความหมายของคุณภาพชีวิต

ปัจจุบันได้มีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้พยายามให้ความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า "คุณภาพชีวิต" กันอย่างกว้างขวาง ส่วนมากความหมายเหล่านั้นมีความคล้ายคลึงหรือมีความสอดคล้องกัน จะแตกต่างกันไปบ้างก็เป็นส่วนของรายละเอียดหรือจุดเน้นตามที่ศาสตร์หรือสาขาวิชานั้น ๆ เห็นว่าสำคัญ จึงปรากฏว่ายังไม่มีคำจำกัดความของคำว่า "คุณภาพชีวิต" ที่แน่นอนตายตัว นอกจากจะเป็นคำจำกัดความที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ไว้ ดังนี้

Charon Wallace (1974: 6) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึงสภาพทั้งหลายซึ่งนำมาซึ่งความพอใจแก่บุคคลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ

R.C. Sharma (1988: 143-162) อธิบายว่า คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนมาก ทั้งนี้เพราะคุณภาพชีวิต หมายถึง เรื่องของความพึงพอใจอันเกิดจากความต้องการทาง

จิตใจและสังคม ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค และยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของสังคมในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคมด้วย

Lier Lennarts and Anderson Lars 1975 (อ้างใน ละเอียต กิตติยานันท์ 2529: 14) นักวิชาการชาวสวีเดน กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึงการบรรจบกันพอดีระหว่างความต้องการกับโอกาสที่ได้รับตามความคาดหวังของแต่ละบุคคล

Jerry D. Stockdale (1974: 3) อธิบายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตไม่ได้เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการกินที่อยู่ดีทางด้านวัตถุอย่างเดียวนั้น แม้ว่าจะจำเป็นก็ตาม แต่คุณภาพชีวิตจะต้องประกอบด้วยสุขภาพทางจิตใจ ความสามารถในการสร้างสรรค์ ความมีศักดิ์ศรี การได้รับการยอมรับ การรู้สึกเป็นที่รักของคนอื่น การปราศจากความกลัวและกังวลใจ

UNESCO (1978: 89) ได้สรุปความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจ (มีความสุข มีความพอใจ) ต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตซึ่งมีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล

เย็นใจ เลहनิช (2523: 6) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ภาวะความเป็นอยู่ของบุคคลทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ

ยุพา อุดมศักดิ์ (2516: 82) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง คุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษาการเมือง และศาสนา ซึ่งเป็นค่าเทียบเคียงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือทุกประเทศอาจจะกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ กันไปตามต้องการและความต้องการในด้านคุณภาพชีวิตนี้ย่อมเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเวลาและภาวะ

ฉลอง บุญยานันท์ (2519: 130) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิต หมายถึง คุณภาพทางด้านสุขภาพอนามัย สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง และศาสนา

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2525: 8) ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิต ไว้ว่า สำหรับคนบางคนหรือบางกลุ่ม คำว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต แต่บางกลุ่มอาจหมายถึงความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และอีกบางกลุ่มอาจหมายถึงการมีเวลาพักผ่อนหย่อนใจ บางกลุ่มอาจหมายถึงการให้โอกาสแก่บุคคลที่จะพัฒนาตนเอง หรือบางกลุ่มอาจหมายถึงการมีสิ่งแวดล้อม (ทางกายภาพ) ที่น่าอยู่อาศัย

ชัยวัฒน์ ปัญงพงษ์ (2521: 138) ได้กล่าวถึง ชีวิตที่มีคุณภาพ หมายถึง ชีวิตที่ไม่เป็นภาระและไม่ก่อปัญหาทางสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความคิดและ

มีความสามารถที่จะดำรงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ได้อย่างถูกต้อง แก้ปัญหา เฉพาะหน้าที่สลับซับซ้อนได้ สามารถหาวิธีการอันชอบธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองพึงประสงค์ ภายใต้อุปกรณ์และทรัพยากรที่มีอยู่

นิพนธ์ คันธเสวี (2525: 2) ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิต คือระดับการ ดำรงชีพของมนุษย์ ตามองค์ประกอบของชีวิต อันได้แก่ ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิด และจิตใจ

จากข้อคิดข้อเขียนของนักวิชาการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้พอสรุปเป็นความหมายของคุณภาพ ชีวิต ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึงสภาพของการดำรงชีวิตในสังคมที่เจ้า ของชีวิตมีความพึงพอใจในช่วงเวลาหนึ่ง และความพึงพอใจนี้สามารถวัดหรือประเมินได้ทั้งทาง ด้านจิตใจและวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในช่วงเวลานั้น

2. องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

การที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบมากมาย และแต่ละองค์ประกอบนั้นมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไปตามทัศนะของแต่ละบุคคลหรือแต่ละ สังคม องค์ประกอบที่สำคัญของการมีคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ซึ่งก็มีส่วนแตกต่างกันไปบ้างในราย ละเอียด ดังนี้

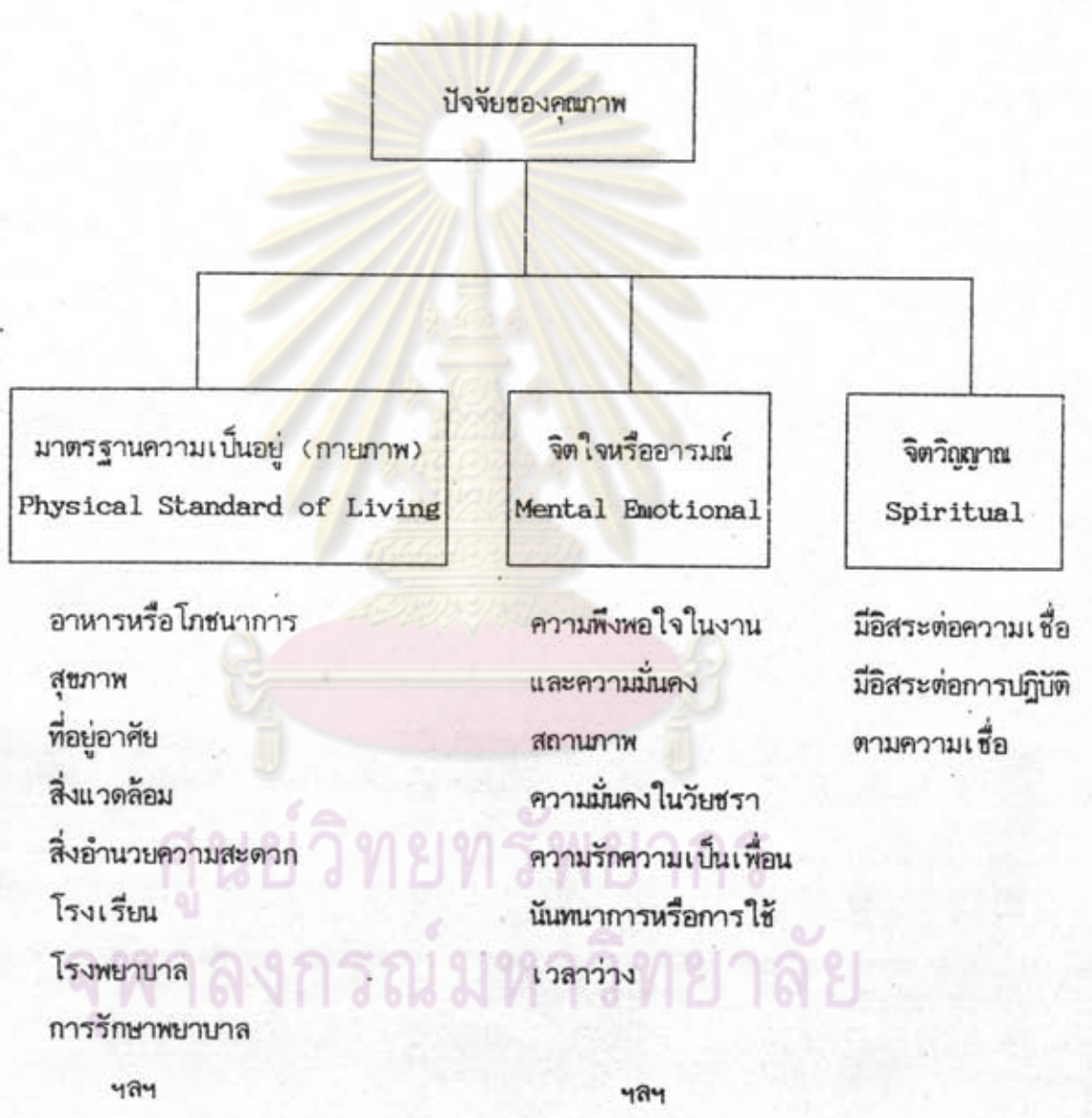
Wingo Lowdon, (1973: 3-17) แสดงความคิดเห็นว่า คุณภาพชีวิตประกอบด้วย องค์ประกอบ 2 ประการคือ องค์ประกอบที่เป็นกลไกภายในของจิตใจและร่างกาย ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้สึกอิ่มอกอิ่มใจ (Sense of gratification) และองค์ประกอบที่เป็นกลไก ภายนอก ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดองค์ประกอบภายใน

R.C. Shama (1988: 143-162) ได้แบ่งองค์ประกอบที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ประเภทคือ องค์ประกอบทางด้านกายภาพ โดยพิจารณาทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ อันมีปัจจัยทางด้าน อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ องค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นปริมาณและคุณภาพอันมีปัจจัยทางด้าน การศึกษา รายได้ เพื่อนบ้าน การมีงานทำ การ บริการทางด้านสุขภาพและสาธารณสุข สภาพแวดล้อมในการทำงาน

UNESCO (1978: 89) ได้ชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีดังนี้คือ อาหาร สุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา สิ่งแวดล้อม

และทรัพยากร ที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน รายได้ ค่านิยม นโยบาย กฎหมาย และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

Allan K. Kondo (1985: 66) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ควบประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ชัยวัฒน์ ปัญพงษ์ (2520: 189) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต จะต้องรวมปัจจัยความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการทางด้านจิตใจ

เย็นใจ เลหาวิช (2524: 50-52) เสนอไว้ว่า องค์ประกอบที่จะนำมาซึ่งคุณภาพชีวิต อาจแบ่งได้เป็น 2 ส่วนคือ 1) ส่วนที่จำเป็นระดับพื้นฐานทำให้พอมีชีวิตรอยู่ได้ (คือมีพวกปัจจัยสี่อย่างพอเพียง มีสุขภาพแข็งแรง มีความมั่นคงและอิสระ) และ 2) คือมีส่วนที่จำเป็นต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิตเพื่อที่จะทำให้อยู่ดีขึ้น (มีค่านิยมที่เหมาะสม มีจุดมุ่งหมายของชีวิต มีชีวิตกลมกลืนกับครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม)

สายสุรี จุติกุล (2523: 15-18) กล่าวว่า การที่คนจะมีคุณภาพได้นั้นต้องมีองค์ประกอบทางด้านพื้นฐาน 5 ประการ คือ ทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การพัฒนาสติปัญญา จริยธรรม และความเป็นไทย

ยุพา อุดมศักดิ์ (2516: 41-42) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตของทุกคนในสังคมต้องประกอบด้วยสุขภาพทั้งกายและใจ การศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ การเมือง ศาสนา สิ่งแวดล้อม สวัสดิการสังคม และอื่น ๆ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2522: 17) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า คุณภาพชีวิตนั้นจะมีและยืนยงอยู่ได้ก็ต้องอาศัยองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ 2) องค์ประกอบทางด้านสังคม และ 3) องค์ประกอบทางด้านการเมือง

นิพนธ์ คันธเสวี (2525: 6-7) จำแนกองค์ประกอบที่จะสามารถชี้ให้เห็นว่ามีคุณภาพชีวิตได้นั้นมี 6 ประการด้วยกันคือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรม ความคิด และจิตใจ

จากการศึกษาองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตทั้งในประเทศและต่างประเทศ การวิจัยครั้งนี้ จะนำองค์ประกอบเหล่านี้มาศึกษา ได้แก่

- สุขภาพกาย
- สุขภาพจิต
- ครอบครัว หรือชีวิตสมรส

ความสำคัญขององค์ประกอบที่นำมาศึกษา

1. สุขภาพกาย หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคล ที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางด้านร่างกาย

สุขภาพกาย เป็นแนวคิดที่แสดงความหมายของคุณภาพชีวิตในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ด้านความสุขสมบูรณ์ทางกายภาพ ที่นักวิชาการหลายท่าน กำหนดเป็นองค์ประกอบในการศึกษาคุณภาพชีวิต เพราะชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วย ร่างกาย และจิตใจ เมื่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี คุณภาพชีวิตก็จะดีด้วย (อัจฉรา นวจินดา 2535: 23) การที่คนเราแม้จะมีความเจ็บไข้เล็กน้อย หรือต้องเจ็บป่วยเป็นเวลานาน ขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาให้หาย เจ็บไข้ได้ป่วย สุขภาพร่างกาย ก็เสื่อมโทรมลงไปเรื่อย ๆ และในที่สุดก็ทำให้คุณภาพชีวิตของบุคคลนั้นเสื่อมลงได้ ดังนั้นการระมัดระวังรักษาสุขภาพของตนเองจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งวิธีการป้องกันสุขภาพอนามัยของประชาชนส่วนใหญ่ใช้วิธีการพึ่งตนเอง เช่น เกี่ยวกับการระมัดระวังดูแลรักษาสุขภาพของตนเองให้เป็นไปตามหลักคำสอน หรือคำแนะนำที่ว่า ประชาชนควรไปตรวจเช็คสุขภาพร่างกายอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ซึ่งเป็นการตรวจเช็คสุขภาพอนามัยโดยทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงพฤติกรรมของประชาชนในการเลือกใช้บริการในการเฝ้าระวังรักษาอาการเจ็บป่วยนั้นพบว่า การไปรักษาการเจ็บป่วยขึ้นอยู่กับความรุนแรงของอาการเจ็บป่วยเป็นสำคัญ คือ ถ้าอาการน้อยจะซื้อยารับประทานเอง อาการมากขึ้นอีกก็จะหันไปพึ่งหมอซึ่งมีตั้งแต่ หมอผี หมอพระ หมอน้ำมนต์หมอนิยายตามบ้าน หมอเถื่อน หรือบุคลากรทางสาธารณสุขที่อยู่ใกล้ท้องถิ่น ผู้มีฐานะดีก็จะพึ่งคลินิกเอกชน และถ้าอาการรุนแรงก็จะพึ่งพาโรงพยาบาลเป็นด่านสุดท้าย (เบญจมา ขอดคำ และคณะ, 2533: 65)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ด้านสุขภาพกาย เป็นชุดของคำถามที่สอบถามระดับความพึงพอใจ จากการได้รับการตอบสนองด้านอนามัยสาธารณสุข ภาวะการเจ็บป่วย และความแข็งแรงของร่างกาย

2. สุขภาพจิต หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลที่เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางด้านจิตใจ

สุขภาพจิต เป็นแนวคิดที่แสดงความหมายของคุณภาพชีวิตในลักษณะเป็นนามธรรม ที่บุคคลรู้สึกหรือเป็นความต้องการทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นการยากในการชี้ชัดได้ว่าพฤติกรรมชนิดใดหรือระดับใดที่แสดงถึงการมีสุขภาพจิตดี ดังนั้นจึงมีผู้พยายามให้คำจำกัดความของสุขภาพจิตไว้ ซึ่งขอนำมากล่าวไว้ดังนี้

องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความหมายของสุขภาพจิตไว้ว่า ผู้มีสุขภาพจิตดีนั้น มิได้หมายเพียงว่าบุคคลนั้น ๆ ปราศจากอาการโรคจิต โรคประสาทที่เห็นได้ชัดเท่านั้น แต่จะสามารถปรับตัวให้มีความสุขกับสิ่งแวดล้อมได้ดี มีสัมพันธภาพอันดีงามกับบุคคลอื่น มีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข มีความสมดุลย์ สามารถสนองความต้องการของคนในโลที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยไม่มีข้อขัดแย้งในจิตใจตนเอง (ฝน แสงสิงแก้ว 2524: 256-257)

รายงานประจำปีของสหพันธ์สุขภาพจิตแห่งโลก (World Federation for Mental Health) ได้ให้ความหมายของสุขภาพจิตไว้ว่า สุขภาพจิตไม่เพียงแต่หมายถึงการปราศจากอาการไม่ปกติทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังหมายถึงสภาวะที่บุคคลจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างราบรื่นกับตัวของเขาเองและกับบุคคลอื่น สามารถปรับตัวและมีส่วนร่วมในสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และด้วยความรู้สึกที่ว่า เขากำลังบรรลุถึงความเข้าใจในตนเอง โดยผ่านความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) มาได้อย่างน่าพึงพอใจ (สุภาณี สนธิรัตน์ และคณะ, 2526: 6)

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว ได้ให้ความหมายของคำว่า สุขภาพจิตว่า เป็นภาวะของชีวิตที่มีสุขภาพ และผู้มีสุขภาพจิตดี คือ ผู้ที่สามารถปรับตัวเองอยู่ได้อย่างมีความสุขในโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ได้ (ฝน แสงสิงแก้ว, 2522: 57)

นายแพทย์สมพงษ์ รังสิพรานมณฑล กล่าวว่า ผู้มีสุขภาพจิตดีนั้นต้องเป็นผู้มองโลกในแง่ดี พึ่งตนเองได้ พึ่งผู้อื่นได้ สามารถทำประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัวให้เข้ากับปัญหา อุปสรรคของชีวิตได้โดยไม่เสียดุลยภาพ เป็นผู้สำรวจตนเอง มองตนเองอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง รู้สึกในคุณค่าและขอบเขตของตนเองและความรู้สึกมั่นคงในชีวิต (สมพงษ์ รังสิพรานมณฑล, 2525: 1)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ด้านสุขภาพจิตเป็นชุดของคำถามที่สอบถามระดับความพึงพอใจจากการได้รับการตอบสนอง ด้านความสามารถปรับตัวทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคงปลอดภัย ความได้รับการยกย่องนับถือและความสำเร็จในชีวิต

3. ความมั่นคงใน ครอบครัว หรือชีวิตสมรส หมายถึง ระดับความพึงพอใจที่บุคคลมีต่อคู่สมรสของตนเอง ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรักความเข้าใจ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่สามี/ภรรยา สภาพทางการเงินภายในครอบครัว และความมั่นคงในครอบครัว

การที่ครอบครัวมีหน้าที่หลายประการที่สนองความต้องการของบุคคลทั้งด้านร่างกายและจิตใจจนก่อให้เกิดความพึงพอใจความสุข อันเนื่องมาจากการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ตลอดจนวิถีชีวิตที่อำนวยประโยชน์ให้แก่สภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น ทำให้ครอบครัวเป็นแหล่งพื้นฐานในการสร้างคุณภาพชีวิตของบุคคลอย่างแท้จริง (อัจฉรา นวจินดา, 2535: 24)

ครอบครัวเป็นมโนทัศน์ที่รู้จักกันทั่วไป และเป็นที่ยอมรับโดยสากลว่า คือสถาบันพื้นฐานหลักของสังคม เรามีอาจปฏิเสธความสำคัญของครอบครัว การมีชีวิตครอบครัวที่ตัวย่อมให้บุคคลนั้นมีชีวิตสมบูรณ์ได้ด้วย นักวิชาการด้านครอบครัวหลายท่านได้ทำการศึกษาถึงคุณภาพชีวิตสมรส พบว่า มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ (เสาวนีย์ ทัศนะดุรงค์, 2533: 4)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ด้านครอบครัว หรือชีวิตสมรส เป็นชุดคำถามที่สอบถามระดับความพึงพอใจที่บุคคลมีต่อกับสมรสของตนเอง ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรักความเข้าใจ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่สามี/ภรรยา สภาพทางการเงินภายในครอบครัว และความมั่นคงในครอบครัว

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตในระยะแรกจะเป็น เอกสารและงานวิจัยทางด้านจิตวิทยา ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลและวิธีการต่าง ๆ ในการวัดคุณภาพชีวิต โดยใช้ข้อมูลหรือดัชนีที่วัดได้หรือนับได้ เช่น ข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมมาเป็นเครื่องบ่งชี้คุณภาพชีวิต แต่เมื่อมีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยมากขึ้นจึงพบว่าหากจะศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตให้สมบูรณ์แล้วจะต้องมีการศึกษาทางด้านจิตวิทยา โดยใช้ข้อมูลทางจิตวิทยา สังคมวิทยา ประกอบกันไปด้วย

ปัจจุบันการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตจึงมี 2 ด้าน คือ ด้านจิตวิทยา และด้านจิตวิทยา ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศใน 2 ด้าน ดังกล่าวนี้

เอกสารและงานวิจัยในต่างประเทศ

- ด้านจิตวิทยา

Wilson (1973) ได้ทำการศึกษาคุณภาพชีวิตในระหว่างรัฐ ในสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี.ศ.1960-1966 ในด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้คือ 1) สถานภาพส่วนบุคคล 2) ความเสมอภาค 3) กระบวนการประชาธิปไตย 4) การศึกษา 5) ความเจริญทางเศรษฐกิจ 6) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี 7) การเกษตรกรรม 8) สภาพความเป็นอยู่ และ 9) สุขภาพและสวัสดิการ และทำการวิเคราะห์เลือกตัวแปรต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทั้ง 9 โดยวิธีการวิเคราะห์ตัวประกอบ (Factors Analysis) ได้ตัวแปรที่นำมาใช้ในการวิจัยนี้จำนวน 85 ตัวแปร เช่น องค์ประกอบด้านสุขภาพและสวัสดิการ มีตัวแปรทางด้านอัตราตายของทารกจำนวนสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านสุขภาพการบริหารโรงพยาบาล ฯลฯ

เป็นต้น หลังจากนั้น ได้นำเอาคะแนนที่ได้ในการวิเคราะห์มาจัดลำดับว่ารัฐใดมีคุณภาพทางด้านใดอยู่ในลำดับที่เท่าไร เขาพบว่าในการจัดลำดับคุณภาพในด้านต่าง ๆ ของแต่ละรัฐนั้นมีความใกล้เคียงกันเป็นส่วนมาก แต่ก็มีข้อแตกต่างบางอย่างที่น่าสนใจ เช่น ในรัฐแคลิฟอร์เนีย คุณภาพด้านสถานภาพส่วนบุคคล การศึกษา และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี มาเป็นอันดับหนึ่ง แต่คุณภาพในด้านสุขภาพและสวัสดิการมาเป็นลำดับที่ 14 หรือรัฐมินิโซตา มีคุณภาพทางด้านสุขภาพและสวัสดิการเป็นอันดับ 1 แต่คุณภาพทางด้านการศึกษากลับเป็นอันดับที่ 17 ผลสรุปคุณภาพชีวิตรวม ๆ ของรัฐต่าง ๆ พบว่า รัฐทางภาคใต้เป็นรัฐที่ด้อยในคุณภาพด้านต่าง ๆ เป็นส่วนมาก แต่รัฐทางด้านภาคตะวันตกและภาคตะวันตกเฉียงเหนือมีคุณภาพในด้านต่าง ๆ เป็นที่น่าพอใจ

O.W. Markley and Marilyn Bagleys (1975) ได้ศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับคุณภาพชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาและพัฒนาดัชนีสังคมที่สามารถเป็นตัวแทนหรือบ่งบอกสภาวะของชีวิตได้ ทั้งในระดับสูงและระดับต่ำ แต่ในการศึกษาของเขาครั้งนี้เป็นการหาดัชนีที่ใช้ชี้คุณภาพชีวิตขั้นต่ำก่อน ซึ่งเขากล่าวว่าดัชนีขั้นต้นนี้พอที่จะมีกำหนดอยู่บ้างแล้วจากกฎหมาย ประเพณี นอกจากนี้ เขาได้ใช้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตโดยทั่วไป 6 องค์ประกอบมาเป็นแนวทางในการศึกษาคือ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย สังคมการเมือง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าการสร้างมาตรฐานสากลเพื่อวัดคุณภาพชีวิตขั้นต้นนั้นสามารถทำได้และมีความเชื่อมั่น ได้พอสมควรและสามารถใช้เป็นหลักประกันในการพัฒนาต่อไปด้วย

Ben-Chich Liu 1975 (อ้างใน ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ 2529: 28) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในสหรัฐอเมริกาโดยใช้ข้อมูลในค.ศ. 1969 และ 1970 มาวิเคราะห์หาคุณภาพชีวิต องค์ประกอบด้าน 1) สถานะส่วนบุคคล 2) ความเสมอภาค 3) สภาพความเป็นอยู่ 4) การเกษตรกรรม 5) เทคโนโลยี 6) สถานะทางเศรษฐกิจ 7) การศึกษา 8) สุขภาพและสวัสดิการ และ 9) รัฐบาลของรัฐและรัฐบาลท้องถิ่น โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์รวมเป็นคุณภาพชีวิตทั้งหมด (Overall Quality of Life) ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นในรูปของความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งจะบอกให้ทราบว่ารัฐหนึ่งมีความแตกต่างไปจากอีกรัฐหนึ่งอย่างไร รัฐที่มีความเบี่ยงเบนมาตรฐานในด้านองค์ประกอบต่าง ๆ สูงกว่า 1 (ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ย \bar{X}) สามารถตีค่าได้ว่ารัฐนั้นๆ มีคุณภาพชีวิตในด้านองค์ประกอบนั้น ๆ ต่ำ

(Excellent) และเมื่อรวมองค์ประกอบทั้งหมดเข้าด้วยกันเป็นคุณภาพชีวิตทั้งหมดแล้ว ปรากฏว่ามี 6 รัฐที่จัดได้ว่ามีคุณภาพชีวิตอยู่ในอันดับที่ดี คือ รัฐแคลิฟอร์เนีย โคโลราโด คอนเนคติกัต เป็นต้น ส่วนรัฐที่มีคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน (Substandard) ได้แก่ รัฐอลาบามา อาร์แคนซัส จอร์เจีย เป็นต้น และจากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ นั้น เขาพบว่า องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ส่วนองค์ประกอบเหล่านี้ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย คือ องค์ประกอบด้านความเสมอภาคกับองค์ประกอบด้านสถานะทางเศรษฐกิจ และองค์ประกอบด้านการเกษตร กับด้านสุขภาพและสวัสดิการ

Mangahas (1977) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในฟิลิปปินส์ เพื่อที่จะประเมินความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศ โดยดูว่าโครงการพัฒนาโครงการใดที่ประสบความสำเร็จหรือโครงการใดประสบความสำเร็จล้มเหลว ทั้งนี้เขาได้ใช้ดัชนีในการวัด 9 ตัว ดังนี้ คือ 1) สุขภาพ และโภชนาการ 2) การศึกษา 3) รายได้และการบริโภค 4) การมีงานทำ 5) ทรัพยากรธรรมชาติ 6) ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม 7) ความปลอดภัยและความยุติธรรม 8) ค่านิยมทางการเมือง และ 9) การเลื่อนชั้นทางสังคม ซึ่งดัชนีทั้งหมดนี้ยังมีดัชนีย่อย ๆ ลงไปอีก เช่น ดัชนีทางด้านสุขภาพและโภชนาการก็จะมีดัชนีย่อยอีกคือ อัตราตายของทารก อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด การได้รับอาหารโปรตีน/คน/วัน ฯลฯ หรือดัชนีทางด้านการทำงานทำก็มีดัชนีย่อยอีก เช่น อัตราการว่างงาน/อาชีพ/ระดับการศึกษา อัตราค่าจ้าง/อาชีพ เป็นต้น เขาได้ทำการเก็บข้อมูลทางด้านต่าง ๆ เหล่านี้ แล้วนำมาแสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตทางด้านนั้น ๆ เป็นอย่างไร เช่น "อัตราการตายของทารกไปประเทศฟิลิปปินส์ได้ลดลงประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์จากเมื่อ 20 ปีที่แล้ว แต่ก็ยังคงมีอัตราตายถึง 67 คนต่อ 1,000 คนอยู่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วจะเห็นว่าดัชนีทางด้านนี้ของฟิลิปปินส์ยังสูงอยู่มาก เพราะประเทศที่พัฒนาแล้วมีอัตราการตายของทารกเพียง 15 คนต่อ 1,000 คนเท่านั้น"

Morris (1979) ได้วิจัยเพื่อหาดัชนีเครื่องชี้คุณภาพชีวิตที่นอกเหนือไปจากการใช้รายได้ประชาชาติ (GNP) ซึ่งเขาได้เสนอดัชนีใหม่ 3 ตัว คือดัชนีทางด้าน 1) อัตราผู้รู้หนังสือ (Literacy rate) 2) อัตราตายของทารก (Infant mortality rate) และ 3) อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (Life Expectancy at birth) และเขาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบ (โดยใช้ดัชนีทั้ง 3 ตัวนี้กับรายได้ประชาชาติ) ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลัง

พัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา พบว่า บางประเทศที่มีรายได้ประชาชาติ (GNP) สูง เช่น ประเทศชาอุดีอาร์เบีย กลับมีดัชนี Physical Quality of Life Index (หรือ PQLI) ต่ำ และจากผลการวิจัยดังกล่าวมอร์ริสได้เสนอแนะให้เปลี่ยนมาใช้ดัชนี PQLI ในการวัดคุณภาพชีวิตแทน GNP หรือให้ใช้ทั้ง PQLIควบคู่ไปกับ GNP ก็ได้

- ด้านจิตวิสัย

Wallace (1974) ได้ทำการศึกษาเพื่อหาดัชนีที่สามารถบ่งชี้คุณภาพชีวิตได้ เพื่อที่จะนำไปใช้ในโครงการวางแผนครอบครัวในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งเขาได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มนักคหกรรมศาสตร์ในประเทศที่กำลังพัฒนา 18 ประเทศ จำนวน 76 คน และนักคหกรรมศาสตร์เหล่านี้ล้วนแต่เคยเกี่ยวข้องกับสมาคมคหกรรมศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกา กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มครู-อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนอาชีวศึกษา หรือวิทยาลัยทั้งหลายในประเทศไทยจำนวน 25 คน ผู้ซึ่งเคยเข้ารับการอบรมสัมมนาเรื่องการวางแผนครอบครัว ซึ่งสมาคมคหกรรมศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ให้เงินอุดหนุนในการจัดอบรมสัมมนาในประเทศไทย แบบสอบถามทั้งหมดแบ่งออกเป็น 3 ชุด แต่ละชุดประกอบด้วยคำถาม 63 ข้อ ในการตอบแบบสอบถามใช้วิธีการแบบ Q-Sort กลุ่มตัวอย่างกลุ่มแรกจะได้รับชุดคำถามชุดใดชุดหนึ่งใน 3 ชุดนั้น ส่วนกลุ่มที่ 2 จะได้รับคำถามเฉพาะชุดที่ 2 เท่านั้น เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทุกชุดคำถาม ผลการวิเคราะห์พบว่า ข้อคำถามใดที่มีน้ำหนักไปในทางบวกตั้งแต่ .30 ขึ้นไป สามารถนำไปใช้เป็นดัชนีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตได้

Frank M. Andrews and Stephen B. Withey (1987) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง "ดัชนีเครื่องชี้ความผาสุก : การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของชาวอเมริกัน" เพื่อศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับความผาสุก (อยู่ดีมีสุข) ของชาวอเมริกันในกลุ่มต่าง ๆ และพัฒนาเครื่องมือวัดการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตโดยหาความเที่ยงตรงในการวัดและหาประสิทธิภาพของเครื่องมือเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือวัดการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในอเมริกา การศึกษาของเขาครั้งนี้เป็นการศึกษาในระยะยาว ใช้กลุ่มตัวอย่างมากกว่า 5,000 คน โดยใช้ตัวแปรด้าน เพศ อายุ ชาติพันธุ์ (ผิว) ชีวิตครอบครัว (สถานภาพสมรส อายุ จำนวนเด็กที่อาศัยอยู่ในบ้าน) และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (รายได้ ระดับการศึกษา) ผลจากการวิจัยพบว่า

ตัวแปรด้านเพศไม่ได้ทำให้การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตต่างกัน ส่วนตัวแปรทางด้านอายุนั้นทำให้มีการรับรู้ต่างกันเล็กน้อยระหว่างกลุ่มเด็กกับกลุ่มผู้สูงอายุ ตัวแปรด้านชีวิตครอบครัวพบว่า กลุ่มที่แต่งงานกับกลุ่มที่ไม่ได้แต่งงาน กลุ่มที่แต่งงานแล้วมีบุตรกับกลุ่มที่แต่งงานแล้วแต่ยังไม่มีบุตร และกลุ่มที่ยังไม่ได้แต่งงานที่มีเด็กอยู่ในการดูแล กับไม่มีเด็กอยู่ในการดูแล มีการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตต่างกัน ทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมพบว่า มีการรับรู้ต่างกันมากในกลุ่มผู้ที่มีสถานะสูงกับกลุ่มผู้ที่มีสถานะต่ำ และเมื่อศึกษาทางด้านชาติพันธุ์พบว่า ชาวผิวขาวกับชาวผิวดำ มีการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตต่างกันมาก

Ostroot (1982) และคณะ ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชากรที่มีวัฒนธรรมต่างกัน คือศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเมืองสปริงฟิลด์ (Springfield) รัฐอิลลินอย (Illinois) ประเทศสหรัฐอเมริกา กับกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเมืองเอ็กซ์-เอน-ไพรเวนท์ (Aix-en-Provence) ในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเมืองทั้ง 2 เมืองนี้มีขนาดของเมือง จำนวนประชากร และลักษณะอื่น ๆ คล้ายคลึงกันมาก การเก็บข้อมูล เขาเก็บข้อมูลโดยการใช้แบบสัมภาษณ์ โดยใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 236 และ 264 คนตามลำดับ แบบสัมภาษณ์มีประมาณ 90 ข้อ ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวด้าน อายุ เพศ เชื้อชาติ รายได้ ระดับการศึกษา ฯลฯ และส่วนหลังของแบบสัมภาษณ์จะเป็นคำถามเกี่ยวกับความพอใจในองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต คือ องค์ประกอบด้าน ที่อยู่อาศัย การศึกษา รายได้ เพื่อนบ้าน กิจกรรมในยามว่าง มาตรฐานความเป็นอยู่ และการมีงานทำ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ทางด้านความพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้มันได้สร้างเป็นแบบมาตรา (Scale) แบบ Likert โดยให้ผู้ตอบตอบว่า เขามีความรู้สึกอย่างไรต่อองค์ประกอบเหล่านั้น คือ มีความรู้สึกพอใจมาก (Very Satisfied) ถึงไม่พอใจ (Very Dissatisfied) หรือตอบว่า ดีมาก (Excellent) ถึงเลวมาก (Very-poor) และตอนสุดท้ายของแบบสัมภาษณ์เป็นการถามให้ผู้ตอบตอบถึงความพอใจในชีวิตทั้งหมด (Overall Life Satisfaction) ผลการวิจัยพบว่า ชาวเมืองสปริงฟิลด์ ตอบว่ามีความพอใจในชีวิตในด้านต่าง ๆ สูงกว่าชาวเมืองเอ็กซ์-เอน-ไพรเวนท์

Earl E. Davis (1982) และคณะ ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับการอยู่ดีมีสุขของประชาชนในทวีปยุโรป 8 ประเทศ คือ เบลเยียม เดนมาร์ก ฝรั่งเศส เยอรมัน อังกฤษ

ไอร์แลนด์ อิตาลี และเนเธอร์แลนด์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประเทศละ 2,000 คน เพื่อศึกษาว่า ประชาชนในประเทศต่าง ๆ เหล่านี้มีการรับรู้เกี่ยวกับการอยู่ที่มีสุขแตกต่างกันตามตัวแปรด้าน เพศ อายุ เขตที่อยู่อาศัย สิทธิในการถือครองบ้านและที่ดิน และรายได้ หรือไม่ โดยได้ให้ ประชาชนรายงานและประเมินความสุข ความพอใจในด้านสุขภาพ ที่อยู่อาศัย และชีวิตโดยรวม ผลการวิจัยโดยรวมแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้คือ

1. ด้านสุขภาพอนามัย

จากการที่ให้ประชาชนประเมินสุขภาพของตนเองในปัจจุบันว่า เขาคิดว่าเขามี สุขภาพดี-เลวขนาดไหนนั้น พบว่า อายุ รายได้ และเพศ มีผลต่อการประเมินสุขภาพของตนเอง กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุน้อย (18-24 และ 25-39) จะประเมินสุขภาพในเกณฑ์ดี แต่ผู้ที่มีอายุมากจะ ประเมินว่าตนเองมีสุขภาพเลวลง สำหรับรายได้นั้นพบว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำจะมีสุขภาพที่ไม่ดีตามไป ด้วย และพบว่าเพศหญิงจะมีสุขภาพที่เลวกว่าเพศชาย แต่พบว่าสภาพความเป็นเมืองและชนบทมี ผลต่อการรายงานสุขภาพน้อยจน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

2. ด้านที่อยู่อาศัย

ในการรายงานเกี่ยวกับความพอใจในที่อยู่อาศัยของประชาชน เดวิสศึกษา พบว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านมีความพอใจมากกว่าผู้ที่เช่าบ้านอยู่อาศัย ผู้ที่มีรายได้ต่ำมีความรู้สึก พพอใจต่อบ้านของตนในระดับต่ำ และผู้ที่มีอายุมากจะมีความรู้สึกพอใจต่อบ้านสูงตามไปด้วย ถึงแม้ว่า เขาจะมีรายได้ต่ำหรือมีบ้านที่ไม่ใหญ่โตก็ตาม

3. ความพอใจในชีวิต

การศึกษาพบว่า รายได้เป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดของการมีความพอใจในชีวิต โดยที่บุคคลผู้มีรายได้สูงจะแสดงความพอใจในชีวิตสูงไปด้วย ตรงกันข้ามกับผู้ที่มีรายได้ต่ำจะรู้ สึกพอใจต่อชีวิตต่ำมาก สภาพความเป็นเมืองและชนบทก็มีผลกระทบต่อความพอใจในชีวิต โดยที่ ประชาชนส่วนมากที่อยู่ในชนบทจะมีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้ที่อยู่อาศัยใน เขต เมือง และอายุก็ เป็นตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่มีผลต่อความพอใจในชีวิต โดยพบว่า ผู้สูงอายุจะมีความรู้สึกไม่พอใจต่อ ชีวิตค่อนข้างสูง สำหรับเพศนั้นผู้หญิงกับผู้ชายมีความพอใจในชีวิตไม่แตกต่างกัน

Gregory (1976) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเมือง (Urbanism) กับความพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) โดยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ 3 ข้อ คือ

- 1) สภาพความเป็นเมืองมีความสัมพันธ์แบบผกผันกับความพอใจในชีวิต
- 2) คุณภาพของความ

สัมพันธ์ในสังคมจะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความพอใจในชีวิต และ 3) ผลของสภาพความเป็นเมืองที่มีต่อความพอใจในชีวิต จะเกี่ยวข้องอย่างมากกับคุณภาพของความสัมพันธ์ในสังคม และนอกจากนั้นยังได้มีการคาดว่า ผลของความเป็นเมืองจะ ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรด้านประชากร (เช่น ขนาดหรือความหนาแน่นของประชากร) แต่จะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรด้านสังคมวิทยา (เช่น เชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ที่แตกต่างกัน (Racial and Ethnic Heterogeneity ฯลฯ) ผลการวิจัยพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่เขาได้ตั้งไว้ และนอกจากนั้น เขายังพบว่าขนาดและความหนาแน่นของประชากรกับความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตเป็นส่วนมาก

Alan (1980) ได้ศึกษาผลกระทบของชาติพันธุ์ เขตที่อยู่อาศัยและตัวแปรด้านอื่น ๆ ที่มีต่อคุณภาพชีวิตกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอเมริกัน-เม็กซิกัน จำนวน 202 คน โดยกำหนดว่ากลุ่มตัวอย่างต้องแต่งงานแล้วและมีบุตรที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีอย่างน้อย 1 คน และแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบท (เขตเมืองคือเมืองสต็อกตัน (Stockton) และเขตชนบทคือหมู่บ้านริฟเวอร์แบงก์ (Riverbank) ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย) การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้คนพื้นเมืองเป็นผู้สัมภาษณ์เป็นภาษาสเปน

การวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานว่า 1) ชายจะมีความพอใจต่อครอบครัวสูง 2) ผู้ที่อยู่ในเขตชนบทจะมีความพอใจต่อครอบครัวสูง 3) ขนาดของครอบครัวและความหนาแน่นของคนในครอบครัว (Family density) จะไม่มีความสัมพันธ์กับความพอใจในครอบครัว (Family Satisfaction) นอกจากนี้เขายังได้คาดหมายต่อไปอีกว่า การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต (Perceived Quality of Life) ของคนในชนบทจะสูง และคาดว่า รายได้ การศึกษา และอายุจะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคุณภาพชีวิต

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ชายและผู้หญิงมีความพอใจในชีวิตครอบครัวแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนผู้ที่อยู่ในเมืองกับผู้ที่อยู่ในชนบทนั้น มีความพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขนาดของครอบครัว และอายุไม่มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตครอบครัว (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชายเท่านั้น) และผลการวิจัยพอที่สรุปได้ว่า การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของชาวชนบทจะสูงมาก (โดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิง) และโดยทั่วไปแล้ว รายได้กับคุณภาพชีวิต อายุ กับคุณภาพชีวิตไม่มีความสัมพันธ์เลย ส่วนด้านการศึกษานั้นมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของคนในเมืองเท่านั้น

Wilkening and McGranahan (1978) ได้ศึกษาความอยู่ดีทางด้านจิตใจ (Subjective Well-Being) ในเมืองวิสคอนซิน (Wisconsin) ตอนเหนือ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,423 คน ที่อยู่ในเขตชนบทยากจน (poor rural) เพื่อที่จะศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสถานะทางเศรษฐกิจสังคม (Socio-economic Status) สถานะทางครอบครัว (Family status) การมีส่วนร่วมในสังคม (Social participation) และความแตกแยกทางด้านสถานภาพและบทบาทของบุคคล (Personal disruptions of statuses and roles) กับความพอใจในชีวิต (Life Satisfaction)

ผลการศึกษาพบว่า รายได้ การศึกษา สถานภาพทางอาชีพ และระดับความเป็นอยู่ (Level of Living) มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตน้อยมาก ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในสังคมนั้น มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตพอสมควร และด้านความแตกแยกในชีวิตแต่งงาน การงาน (Job) ความเป็นอยู่ทางกายภาพและที่อยู่อาศัย มีผลต่อความพอใจในชีวิตสูงมาก และเมื่อวิเคราะห์เฉพาะตัวแปรด้านเพศ และอายุ พบว่า การมีความสัมพันธ์กับเพื่อน (Contacts with friends) ญาติพี่น้อง และการเคร่งครัดในศาสนา (Church attendance) มีผลต่อความพอใจในกลุ่มเยาวชน (Young) มาก ส่วนการทำงานในวันทำงาน และการอยู่อาศัยในเขตหมู่บ้าน มีผลต่อความพอใจของกลุ่มผู้สูงอายุมาก และเมื่อวิเคราะห์เฉพาะตัวแปร ด้านการศึกษา โดยคุมตัวแปรด้านอื่น ๆ ทั้งหมด พบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตในทางลบ

เอกสารและงานวิจัยในประเทศ

.. ด้านวัดถุวิสัย

Takahashi (2521) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "คุณภาพชีวิตในประเทศไทย : การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจและสังคม" โดยเขาได้เก็บรวบรวมสถิติข้อมูลจากจังหวัดต่าง ๆ 70 จังหวัดมาวิเคราะห์ตามปัจจัย 16 ปัจจัยที่เขากำหนดขึ้นคือ ปัจจัยทางด้านองค์ประกอบทั่วไป การบริการของชุมชน ศาสนา เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม อุบัติเหตุทางการจราจร ภาวะเจริญพันธุ์ การใช้แรงงานเด็ก ความเป็นอุตสาหกรรม การคมนาคม การศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาวะการตาย อาชญากรรม การเคลื่อนย้ายทางประชากร ผู้สูงอายุ และสุขภาพอนามัย เมื่อเขานำปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มาหาค่าและบ่งชี้ว่าจังหวัดใดมีค่าดัชนีสูงที่สุด-ต่ำสุด ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดตราดและจังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่มีดัชนีคุณภาพชีวิตสูงที่สุด ส่วนจังหวัดที่มีดัชนีคุณภาพชีวิตสูง ๆ นั้น มักจะมีรายได้ประชากรสูง เป็นเมืองที่เจริญหรือเป็นเมืองตากอากาศ เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่มีดัชนี

คุณภาพชีวิตต่ำมักจะเป็นจังหวัดที่มีสภาพแวดล้อมไม่ดี มีภาวะเจริญพันธุ์สูง และมีการศึกษาต่ำ เป็นต้น และเขาได้สรุปว่า กรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวงและเป็นเมืองโตเดียวที่มีคนรู้จักกันดี กลับไม่ได้เป็นจังหวัดที่มีคุณภาพชีวิตสูงสุด

- ด้านจิตวิสัย

วิลาวัณย์ จรรย์ยานนท์ (2523) ได้ทำการศึกษาเรื่อง เจตคติต่อประชากร ศึกษา ความเชื่อเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และความสำนึกในอาชีพ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์ผู้สอน วิชาคหกรรมศาสตร์ ในวิทยาลัยครูทั้ง 7 แห่ง ในกรุงเทพฯ จำนวน 72 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต เจตคติต่อประชากรศึกษา และความสำนึกในอาชีพ มีความสัมพันธ์กันในทางบวก 2) เมื่อนำเอาคะแนนจากแบบสอบถามทั้ง 3 ชุด (แบบสอบถามเกี่ยวกับเจตคติต่อประชากรศึกษา ความเชื่อเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และความสำนึกในอาชีพ) มารวมกันแล้วหาความสัมพันธ์กับประสบการณ์ในการเข้าสัมมนา เรื่องประชากรศึกษาและการวางแผนครอบครัว ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กันในทางลบ และ 3) เมื่อนำตัวแปรด้านขนาดครอบครัว ปีที่ทำการสอน อายุ และวิชาเฉพาะที่สอนมาเปรียบเทียบกับความเชื่อเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกันในตัวแปรต่าง ๆ เหล่านั้น

ศรีผ่อง จิตกรรมกิจศิลป์ (2526) ได้ศึกษาการรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยในอาคารสงเคราะห์ของการเคหะแห่งชาติ เขตห้วยขวาง โดยใช้แบบสอบถาม ถามการรับรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิต 14 ปัจจัยคือ ปัจจัยด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และสุขภาพพลานามัย ที่อยู่อาศัย รายได้ สิ่งอำนวยความสะดวกและสวัสดิการสังคม การมีงานทำ ชื่อเสียงเกียรติยศ สิทธิเสรีภาพ การศึกษา สังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม และสอบถามการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ภายใต้อะไรที่กำหนดไว้อีก 30 ประการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้อยู่อาศัยในอาคารสงเคราะห์ของการเคหะแห่งชาติ เขตห้วยขวาง รับรู้ว่าปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์สูง และรับรู้ว่า ความไม่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายและภาวะค่าครองชีพสูง มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตเป็นอันดับแรก นอกจากนั้นผู้อยู่อาศัยในอาคารสงเคราะห์ ยังรับรู้ว่า การติดยาเสพติด สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การว่างงาน และการไร้ที่อยู่อาศัย ก็มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตมากเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบการรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิต ตามตัวแปรด้านเพศ อาชีพ รายได้

ระดับการศึกษาและขนาดครอบครัว โดยส่วนรวมพบว่า ผู้อยู่อาศัยในอาคารสงเคราะห์ มีการรับรู้ในเรื่องปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตและสิ่งที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ไม่แตกต่างกันตามตัวแปรดังกล่าว

ชิตชัย สนั่นเสียง (2529) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้แบบสอบถาม ถามการรับรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตขั้นต่ำ 9 องค์ประกอบคือ อายุแรกสมรส จำนวนบุตร สมาชิกในครอบครัว การศึกษา รายได้ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร สุขภาพอนามัย ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความคาดหวังตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตทางด้าน อายุแรกสมรส จำนวนบุตร การศึกษา เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย อาหารหลักหมู่ที่ 1 อาหารหลักหมู่ที่ 3 และอาหารหลักหมู่ที่ 4 สูงกว่าสภาพที่ครูเป็นจริง และสำหรับองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตทางด้านสมาชิกในครอบครัว รายได้ ที่อยู่อาศัย อาหาร (จำนวนมื้อ) อาหารหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 ต่ำกว่า สภาพที่ครูเป็นจริง เมื่อวิเคราะห์ การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำของครูตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิต เมื่อจำแนกตามคุณลักษณะด้านเพศ อายุ ประสบการณ์การสอน เขตที่อยู่อาศัย สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาแล้วพบว่า ครูเพศชายและหญิงมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำตามองค์ประกอบที่บ่งบอกคุณภาพชีวิตทางด้านสมาชิกในครอบครัว รายได้ ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย อาหารหลักหมู่ที่ 1, 3, 5 และ เครื่องนุ่งห่ม (ราคาเสื้อผ้าไม่แตกต่างกัน ยกเว้นทางด้าน อายุแรกสมรส จำนวนบุตร เครื่องนุ่งห่ม (จำนวนเสื้อผ้า) การศึกษา อาหารหลักหมู่ที่ 2, 4 ครูที่มีอายุต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตทางด้าน สมาชิกในครอบครัว ที่อยู่อาศัย (ขนาดบ้านและพื้นที่) เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย อาหารหลักหมู่ที่ 1, 2, 3, 5 ไม่แตกต่างกัน ยกเว้น อายุแรกสมรส จำนวนบุตร รายได้ ที่อยู่อาศัย (ราคาบ้าน) การศึกษาและอาหารหลักหมู่ที่ 4 ครูที่มีประสบการณ์สอนต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำ ตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิต อายุแรกสมรส การศึกษา ที่อยู่อาศัย (ขนาดบ้านและพื้นที่) เครื่องนุ่งห่ม (จำนวนเสื้อผ้า) สุขภาพอนามัย อาหารหลักหมู่ที่ 2, 3, 4, 5 ไม่แตกต่างกัน ยกเว้น สมาชิกในครอบครัว จำนวนบุตร รายได้ ที่อยู่อาศัย (ราคาบ้าน) และอาหารหลักหมู่ที่ 1 ครูที่มีที่อยู่อาศัยแตกต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำ ตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตทางด้าน อายุแรกสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย และอาหารไม่แตกต่างกัน ยกเว้น การศึกษา รายได้ และที่อยู่ออาศัย ครูโสดและสมรส มีการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำ ตามองค์

ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตทางด้าน จำนวนบุตร สมาชิกในครอบครัว รายได้ การศึกษา ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม (ราคาเสื้อผ้า) และอาหาร ไม่แตกต่างกัน ยกเว้น อายุแรกสมรส เครื่องนุ่งห่ม (จำนวนเสื้อผ้า) และสุขภาพอนามัย ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตชั้นต่ำ ตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตทางด้าน อายุแรกสมรส จำนวนบุตร สมาชิกในครอบครัว รายได้ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย และอาหาร ไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการศึกษา

ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ (2529) ได้ทำการศึกษาเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาจำนวน 264 ครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ประชาชนรับรู้ว่าเป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตมีทั้งสิ้น 17 ปัจจัย โดยเรียงลำดับตามความสำคัญจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1. รายได้ 2. ชีวิตครอบครัว 3. ที่อยู่อาศัย 4. การมีงานทำ 5. สุขภาพอนามัย 6. อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน 7. อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ 8. การสาธารณสุขโรค 9. อาหาร 10. การศึกษา 11. การมีคุณธรรม 12. ความสัมพันธ์กับเพื่อนและสังคม 13. ที่ดินประกอบอาชีพ 14. การประหยัด 15. การไม่มีหนี้สิน 16. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 17. การพักผ่อนหย่อนใจ เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ขนาดของครอบครัว และรายได้ พบว่า ประชาชนเพศชายและหญิง ประชาชนที่อาศัยในครอบครัวขนาดใหญ่และเล็ก จะมีการรับรู้ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกันนัก ยกเว้นปัจจัยด้านรายได้ เพศหญิงจะรับรู้สูงกว่าเพศชาย และประชาชนที่มีครอบครัวขนาดใหญ่รับรู้ว่ารายได้เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตสูงกว่าผู้ที่มีครอบครัวขนาดเล็ก เมื่อความรู้สึกพอใจต่อชีวิตโดยรวมในปัจจุบันแล้วพบว่า ประชาชนกลุ่มที่มีความรู้สึกพอใจในชีวิตโดยรวมมาก ส่วนมากจะเป็นประชาชนกลุ่มเพศชาย อยู่ในวัยสูงอายุ กลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา กลุ่มอาชีพรับราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ กลุ่มครอบครัวขนาดเล็ก ในส่วนของความคาดหวังต่อชีวิตในอนาคตนั้น ประชากรกลุ่มที่คาดหวังว่าในอนาคตจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คือ ประชากรกลุ่มเพศหญิง กลุ่มที่มีอายุอยู่ในช่วง 30-39 ปี กลุ่มที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา กลุ่มอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ และกลุ่มที่มีรายได้ค่อนข้างสูง

เสาวนีย์ ตนะคุลย์ (2533) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถาม ถามประชาชนในหมู่บ้านปทุมมา นวธานี เสนานิเวศน์ แฟลตดินแดง และ ชุมชนส.พทยา ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 288 คน ผลการศึกษาพบว่า

ประชาชนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตดี กล่าวคือ มีความรู้สึกพอใจในชีวิต นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาความพึงพอใจในมิติต่าง ๆ พบว่า โดยเฉลี่ยแล้วประชาชนมีความพึงพอใจในงานอาชีพและสุขภาพในระดับปานกลาง ในมิติครอบครัวหรือชีวิตสมรส และมิติที่อยู่อาศัย พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจในมิติดังกล่าวสูง สำหรับสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานคร พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจในมิติที่อยู่ในระดับต่ำ

การให้ความสำคัญแก่มิติต่าง ๆ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญแก่ครอบครัว หรือชีวิตสมรสมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สุขภาพ งานอาชีพ และที่อยู่อาศัย ตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจำแนกตามเพศ ไม่พบนัยสำคัญ ระหว่างเพศกับความพึงพอใจในชีวิต รวมทั้งเพศกับความพึงพอใจในมิติต่าง ๆ เช่นเดียวกับตัวแปรอายุ ไม่พบนัยสำคัญ ระหว่างอายุกับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม สำหรับความพึงพอใจในแต่ละมิติ พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงานอาชีพ และความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นพบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมเท่านั้น

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม และความพึงพอใจในมิติต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญ ยกเว้น ความพึงพอใจในสุขภาพ ส่วนสถานภาพทางอาชีพมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิต และความพึงพอใจในทุกมิติ สำหรับการวิเคราะห์ระดับการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในทุกมิติเช่นกัน แต่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม

นอกจากนั้นพบว่า แรงสนับสนุนทางสังคม ความศรัทธาในศาสนา ความเครียด มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม แต่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในไสยศาสตร์กับความพึงพอใจในชีวิต

ด้านจิตวิสัยและด้านวัตถุวิสัย
สุพรรณิ ไชยอัมพร และสนธิ สมัครการ (2534) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของคนไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเมืองกับชนบท ตัวอย่างสำหรับการวิจัยนี้มีทั้งหมด 600 ราย โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กำหนดคุณภาพชีวิต 13 มิติ คือ ครอบครัว การงาน สังคม หักผ่อน สุขภาพ สาธารณสุข สินค้าบริการ ความเชื่อและศาสนา ทรัพย์สิน ตนเอง ท้องถิ่น รัฐบาล ประเทศ ผลการวิจัยพบว่า คนไทยในกรุงเทพและจังหวัดภาคกลาง ส่วนมากมีความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตของตนเอง มิติชีวิตที่แสดงระดับความพึงพอใจสูงมากคือ ครอบครัว ตนเอง

สังคม สุขภาพอนามัย และความเชื่อศาสนา มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ระหว่างผู้ที่อยู่ในเขตเมืองและชนบทคือ เรื่องของการทำงาน ซึ่งรวมทั้งรายได้พบว่า ผู้ที่อยู่ในเขตชนบทและผู้อยู่ในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครมีความพึงพอใจต่ำ แต่ผู้ที่อยู่นอกชุมชนแออัดของกรุงเทพและเขตเทศบาลของจังหวัดภาคกลางมีความพึงพอใจค่อนข้างสูง โดยรวมแล้วพอจะสรุปได้ว่า คนไทยทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัดมีความพึงพอใจในชีวิตของตนในปัจจุบัน

นอกจากนี้ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับงานพัฒนา ซึ่งก็ส่งผลถึงคุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท จึงได้นำผลงานเหล่านี้มากล่าวถึงด้วย

สมชัย รักวิจิตร (2514) ได้ศึกษาเรื่องความเป็นผู้นำในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าผู้นำเป็นชาวบ้านกลุ่มเดียวที่เป็นตัวจักรริเริ่มในการพัฒนาและปรับปรุงหมู่บ้านให้เจริญ เป็นผู้กล้าเสี่ยงและเป็นผู้ริเริ่มนำหรือทำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้ชาวบ้านเห็นผลแล้วชาวบ้านจะเริ่มเอาแบบอย่าง ผู้นำมีอำนาจและอิทธิพลที่จะจูงใจชาวบ้านทั้งหลายให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ผู้นำต้องการ จากการศึกษาผู้นำใน 9 หมู่บ้านพบว่าประมาณร้อยละ 70 ของผู้นำและประมาณร้อยละ 71 ของผู้ที่มีใช้ผู้นำแสดงเจตนาารมย์ที่จะเชื่อฟังคำสั่งผู้นำบางคนโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าการกระทำนั้นอาจมีอันตราย ประสบความลำบากหรือต้องเสียเงินทองก็ตาม ยิ่งถ้าเป็นงานที่ไม่ต้องเสียสละมากแล้วชาวบ้านก็ยิ่งยอมทำตามและมีจำนวนมากขึ้น

เพทชาย วิเศษพนกิจ (2521) ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังประโยชน์ที่ได้รับจากกลุ่มของสมาชิกกลุ่มในโครงการสารภี-ข้าวม่วง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เป็นความคาดหวังประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ 1) ในเรื่องเงินทุนมีความคาดหวังร้อยละ 83.7 แต่ความสามารถในการตอบสนองของกลุ่มเพียงร้อยละ 49.2 2) ในด้านความคาดหวังในการประกอบอาชีพ มีความคาดหวังร้อยละ 73.0 กลุ่มสามารถตอบสนองความคาดหวังได้ร้อยละ 57.8 3) ความคาดหวังรายได้เพิ่มเติมจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม มีความคาดหวังร้อยละ 89.5 กลุ่มสามารถตอบสนองความคาดหวังได้ร้อยละ 69.8 4) ความคาดหวังในด้านการตลาด พบว่าสมาชิกมีความคาดหวังสูงอย่างยิ่งถึงร้อยละ 93.8 แต่ความสามารถตอบสนองได้เพียงร้อยละ 18.2 ปัจจัยที่เป็นความคาดหวังทางด้านสังคมพบว่า 1) ในด้านความคาดหวังเกียรติที่ได้รับจากกลุ่ม มีความคาดหวังร้อยละ 82.2 และกลุ่มสามารถตอบสนองร้อยละ 71.7 2) ความคาดหวังความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกด้วยกัน มีความคาดหวังร้อยละ 94.2 และสามารถตอบสนองความคาดหวังได้ร้อยละ 92.2 - 3) ความคาดหวังในด้านความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่สมาชิกมีความคาดหวังร้อยละ 90.3 กลุ่มมีความสามารถตอบสนองความคาดหวังได้ร้อยละ 86.0

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2521) ได้ศึกษาเรื่องพัฒนาการในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: พิสูจน์ทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาและแพร่กระจาย ผลจากการศึกษาพบว่า 1) ทรัพยากรธรรมชาติ (ใช้การถือครองที่ดินเป็นตัวแทน) ไม่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน 2) ประชากรในวัยทำงานเพิ่มขึ้นมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหมู่บ้านอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก 3) ภาวะพัฒนาผู้นำมีอิทธิพลในการพัฒนาหมู่บ้านพอสมควร 4) หมู่บ้านยังมีองค์กรหมู่บ้านมาก ย่อมจะมีภาวะมากกว่าหมู่บ้านที่มีองค์กรทางสังคมน้อยกว่า 5) การติดต่อระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการยังมีมาก ก็ส่งผลให้หมู่บ้านมีภาวะการพัฒนามากขึ้นด้วย 6) การฝึกอบรมให้กับบุคคลในหมู่บ้านก็มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้าน

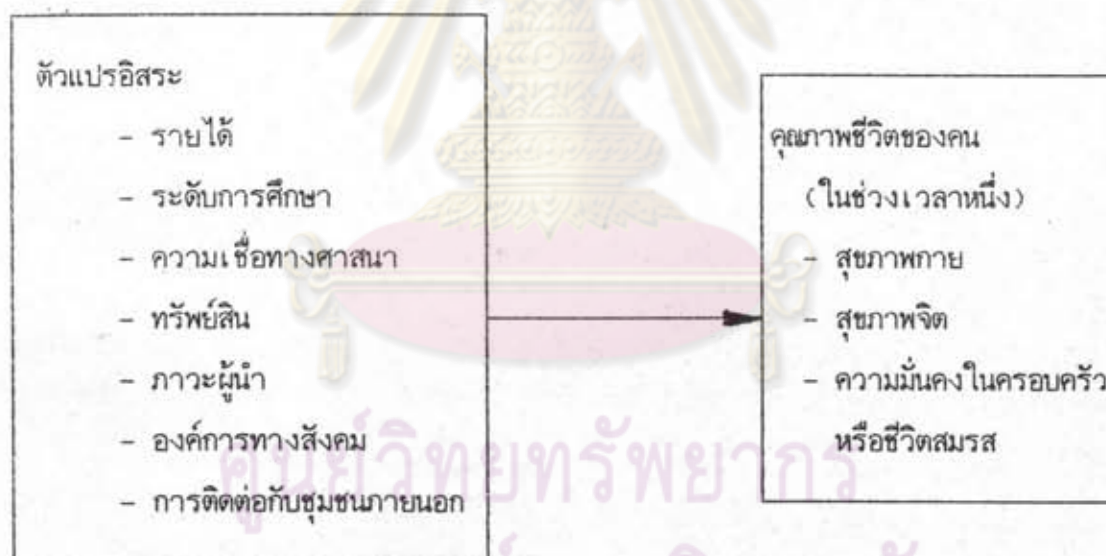
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท โดยใช้แนวคิดทางวิชาการ เรียกว่า การพึ่งตนเองแบบ TERMS พบว่า ภาวะการพึ่งตนเองในชนบทนั้นความเป็นภาวะในการสอดประสานกันอย่างมีคุณภาพระหว่างองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 5 ประการคือ เทคโนโลยี (T) ที่มีความเหมาะสมกับสภาพชนบท เศรษฐกิจ (E) ที่มีความสมดุลระหว่างความต้องการกับขีดความสามารถในการสนองความต้องการ ทรัพยากรธรรมชาติ (R) ที่สามารถใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ไม่ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อม คนหรือจิตใจคน (M) ที่มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และสังคม (S) ที่มีความเป็นปึกแผ่น การที่ชุมชนในชนบทจะอยู่ในภาวะหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะการพึ่งตนเองดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทเป็นหลักสำคัญ

อนันต์ แสงธีระพิติกุล และคณะ (2535) ได้ศึกษาเรื่องการวางแผนพัฒนาจังหวัดด้านเศรษฐกิจและสังคม การทดสอบการนำไปใช้กรณีศึกษา: จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า จากการสร้างตัวแปร 20 ตัว แบ่งเป็นตัวแปรด้านเศรษฐกิจ 10 ตัวคือ ความหลากหลายในการประกอบอาชีพ ความเพียงพอของน้ำใช้เพื่อการเกษตร ความสะดวกในการคมนาคม ผลผลิตการเพาะปลูก ผลผลิตการเลี้ยงสัตว์และการประมง การพัฒนาอุตสาหกรรม ความเข้มของการผลิตเพื่อขายของภาคเกษตรกรรม การไม่ถูกเอาเปรียบในการขายและการใช้สินเชื่อเพื่อการเกษตร การสื่อสารดี ความเป็นเมือง และตัวแปรทางด้านสังคมอีก 10 ตัวคือ การอ่านออกเขียนได้และการได้รับการฝึกวิชาชีพของประชากรวัยแรงงาน สิ่งแวดล้อมสาธารณสุข สุขภาพดีของประชากรก่อนวัยแรงงาน การคุมกำเนิดและการฉีดยาป้องกันโรคในเด็ก เจตคติ

ในการรักษาโรคภูมิแพ้และการมีอนามัย ความร่วมมือในการจัดตั้งองค์การ ความผูกพันเพื่อ
 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ความผูกพันในถิ่นฐาน ผลการ
 ทดสอบเป็นไปในทางบวกที่แสดงว่า ตัวแบบการวางแผนนี้มีศักยภาพเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ
 อย่างหนึ่งในการวัดระดับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคมของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย
 ได้

จากเหตุผลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พอกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตของประชากรใน
 ชนบทขึ้นอยู่กับ การติดต่อกับชุมชนภายนอก

ตัวแบบที่ใช้ในการศึกษา

ทฤษฎีคุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท

ในการที่ชุมชนใดในชนบทจะมีการพัฒนาและมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น จะต้องมี่ปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน หากพยายามเขียนรายชื่อปัจจัยอาจไม่รู้จักจบสิ้น แต่จากการศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว อาจจำกัดปัจจัยสำคัญเพียง 7 ตัวด้วยกันคือ รายได้ ระดับการศึกษา ความเชื่อทางศาสนา ทรัพย์สิน ภาวะผู้นำ องค์การทางสังคม การติดต่อกับชุมชนภายนอก ซึ่งอาจเขียนเป็นประพจน์ (propositions) ได้ 7 ประพจน์ ดังต่อไปนี้

1. คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับรายได้
2. คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา
3. คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับความเชื่อทางศาสนา
4. คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับทรัพย์สิน
5. คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ
6. คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับองค์การทางสังคม
7. คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับการติดต่อกับชุมชนภายนอก

ทั้งนี้จะอธิบายประพจน์โดยสังเขปในรูปของการอธิบายสมมติฐานในส่วนถัดไป โดยมีนิยามสังกัปของแต่ละประพจน์ ดังนี้

คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความมั่นคงในครอบครัวหรือชีวิตสมรส

สุขภาพกาย หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางด้านร่างกาย

สุขภาพจิต หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคล ที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางด้านจิตใจ

ความมั่นคงในครอบครัวหรือชีวิตสมรส หมายถึงความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อคู่สมรสของตนเองในสิ่งที่เกี่ยวกับความรัก ความเข้าใจ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่สามี/ภรรยา สภาพทางการเงิน และความมั่นคงในครอบครัว

รายได้ หมายถึง ผลประโยชน์ที่บุคคลได้รับอันเนื่องมาจากการทำงานหรือทรัพย์สินของตนในแต่ละเดือน

ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิทางการศึกษาที่ได้รับจากสถานศึกษาที่รัฐบาลให้การยอมรับ ความเชื่อทางศาสนา หมายถึง ความรู้ความศรัทธาในหลักธรรมของพุทธศาสนา ในพุทธศาสนธรรม ในเรื่องของการงดเว้นอบายมุข และธรรมสำหรับผู้ครองเรือน

ทรัพย์สิน หมายถึง อาคารบ้านเรือนและทรัพย์สินที่มีค่า เช่น ที่ดิน เครื่องใช้ และอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกสบายในชีวิต

ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการและสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้เป็นที่ยอมรับให้เป็นผู้นำในกลุ่ม และมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม บุคคลนี้อาจมีความสามารถจริงหรือสมาชิกในกลุ่ม เชื่อว่ามีความสามารถที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มเผชิญอยู่ก็ได้

องค์การทางสังคม หมายถึง กลุ่มชำนาญพิเศษ ซึ่งทำลักษณะเฉพาะและเด่นชัดตามความต้องการของสังคมที่ซับซ้อน

การติดต่อกับชุมชนภายนอก หมายถึง การติดต่อกับกลุ่มหรือองค์กรจากภายนอกทั้งหน่วยงานของรัฐ และเอกชน ให้ความร่วมมือสนับสนุน ช่วยเหลือ มาในรูปของการให้ความรู้ คำแนะนำ วัสดุอุปกรณ์ หรือเงินทองแก่ครอบครัว

สมมติฐานในการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมา สามารถสร้างเป็นสมมติฐานสำหรับการศึกษาคั้งนี้ ได้ดังนี้

1. ประชากรในชนบทที่มีรายได้มากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น
2. ประชากรในชนบทที่มีการศึกษาสูงขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น
3. ประชากรในชนบทที่มีความเชื่อทางศาสนามากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น
4. ประชากรในชนบทที่มีทรัพย์สินมากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น

5. ประชากรในชนบทซึ่งมีภาวะผู้นำมากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของ เขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น
6. ประชากรในชนบทซึ่งเป็นสมาชิกองค์การทางสังคมมากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของ เขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น
7. ประชากรในชนบทซึ่งได้รับการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของ เขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น

คำอธิบาย

1. ประชากรในชนบทซึ่งมีรายได้มากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของ เขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น

สมมติฐานข้อที่ 1 ในที่นี้ รายได้ หมายถึง ผลประโยชน์ที่บุคคลได้รับอันเนื่องมาจากการทำงาน หรือทรัพย์สินของตนในแต่ละเดือน

สมมติฐานข้อนี้ อาจอธิบายในแง่ความคิดได้ว่า ประชากรเมื่อมีรายได้จำนวนพอเพียงแล้ว ก็จะสามารถทำให้คุณภาพชีวิตในส่วนสุขภาพกายดีขึ้น โดยการใช้จ่ายไปในการจัดหาอาหารที่ดีมีคุณภาพมาบำรุงร่างกาย เมื่อเจ็บไข้ก็อาจจัดหาการรักษาโรค และรับบริการจากแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ร่างกายกลับแข็งแรงเหมือนเดิม ในส่วนของคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ รายได้ก็สามารถอำนวยความสะดวก ทำให้สุขภาพจิตดีขึ้น โดยทำให้ชาวชนบทที่มีรายได้ ไม่ต้องกังวล ในเรื่องจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตให้กับตนเองและครอบครัว ในส่วนของครอบครัว รายได้ก็สามารถที่จะทำให้ครอบครัวมีความสุข มีความมั่นคง เพราะเมื่อมีรายได้ สมาชิกของครอบครัวแต่ละคนก็สามารถที่จะจัดหาสิ่งที่ตนต้องการได้โดยไม่ต้องรอนทำให้ไม่ต้องขัดแย้งกัน เมื่อสามารถจัดหาสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตได้ ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงมีความสุข ผลการวิจัยหรืองานศึกษาที่สนับสนุนคำกล่าวข้างต้นมีหลายเรื่อง ได้แก่ งานของ

Wilkening and McGranahan (1978) ซึ่งจากการศึกษาของเขาพบว่า รายได้ มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิต คือ ผู้มีรายได้สูงมีความพึงพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้มีรายได้ต่ำ ซึ่งก็คือคุณภาพชีวิตด้านจิตใจในวิทยานิพนธ์นี้ ส่วนงานของ Frank M. Andrews and Stephen B. Withey (1978) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดัชนีเครื่องชี้ความผาสุกกับการรับรู้คุณภาพชีวิตของชาวอเมริกัน ผลการวิจัยพบว่า ระดับรายได้ที่แตกต่างกันมีผลต่อการรับรู้คุณภาพ

ชีวิต และงานของศรีม่อง จิตรกรศิลป์ (2526) ได้ศึกษาพบว่า รายได้เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต คือ บุคคลที่มีรายได้เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น ดังนั้นรายได้จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของบุคคล การที่บุคคลมีชีวิตอยู่ในสังคมได้นั้นอย่างน้อยที่สุดก็ควรมีรายได้ที่พอเพียงในการซื้อหาอาหารที่จำเป็นขั้นต่ำมาบริโภค และซื้อสินค้าหรือบริการที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานของเสาวนีย์ ทัศนะดุรงค์ (2533) ได้ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร เชิงอัตวิสัย ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีรายได้สูงมีความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตสูงด้วย

จากเหตุผลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พอกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับรายได้

2. ประชากรในชนบทยังมีระดับการศึกษาสูงขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น

สมมติฐานข้อที่ 2 ในที่นี้ ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิทางการศึกษาที่ได้รับจากสถานศึกษาที่รัฐบาลให้การยอมรับ

สมมติฐานข้อนี้อาจอธิบายในแง่ของความคิดได้ว่า ระดับการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งซึ่งช่วยพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ โดยการให้บุคคลได้มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องต่าง ๆ การศึกษาจะมี 2 ระดับ คือการศึกษาทั่วไปกับการศึกษาวิชาชีพ และที่บุคคลต้องเรียนมี 2 ส่วนคือส่วนที่เป็นองค์ความรู้และความชำนาญ ซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตของเราดีขึ้น ด้านสุขภาพกาย การมีความรู้และรู้จักหนทางที่จะรักษาสุขภาพร่างกายของตนเองให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เช่น มีการออกกำลังกายสม่ำเสมอ รับประทานอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกาย ด้านสุขภาพจิต มีความรู้ว่าจะทำให้สุขภาพจิตดี เช่น รู้จักปรับตัวเมื่อเกิดปัญหา รู้ว่าอะไรเป็นสิ่งจำเป็นของชีวิต รู้จักจำกัดขอบเขตความต้องการของตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น เมื่อมีปัญหาก็สามารถแก้ไขได้ ด้านครอบครัว มีความรู้ที่จะทำให้ครอบครัวมีความมั่นคง เช่น การจัดหาที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยต่อการมีชีวิตอยู่ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การจัดหาเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมกับความร้อนหนาวของธรรมชาติ การจัดการเรื่องอาหารที่เหมาะสมกับสุขภาพของบุคคลแต่ละวัยและตามฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว นอกจากนี้การศึกษายังส่งผลทางอ้อม ทำให้สามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจคือมีเงินมีทอง ซึ่งพูดไปแล้วในข้อที่ 1

ผลการวิจัยหรืองานศึกษาที่สนับสนุนคำกล่าวข้างต้นมีหลายเรื่อง ได้แก่ งานของ

Osloot and other (1982) ได้ศึกษาการรับรู้คุณภาพชีวิตของพลเมืองในเขตวัฒนธรรมที่ต่างกันในประเทศสหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษา มีอิทธิพลต่อการรับรู้คุณภาพชีวิต ส่วนงานของ Wilkening and Mcgranahan (1978) ซึ่งจากการศึกษาของเขาพบว่า ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ Frank M. Andrews and Stephen B. Withey (1978) ได้ศึกษาเกี่ยวกับดัชนีเครื่องชี้ความผาสุกกับการรับรู้คุณภาพชีวิตชาวอเมริกัน ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษา ที่แตกต่างกันมีผลต่อการรับรู้คุณภาพชีวิต และ

ศรีม่วง จิตกรณศิลป์ (2526) ได้ศึกษาพบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตคือ อย่างน้อยประชากรต้องจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ (2529) ได้ศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง มีความคาดหวังว่าในอนาคตจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เสาวนีย์ ทนะดูลย์ (2533) ได้ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร เชียงอติวิสัย ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิต คือผู้ที่ระดับการศึกษาสูงมีความพึงพอใจในชีวิตมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ

จากเหตุผลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พอกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบทขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา

3. ประชากรในชนบทยังมีความเชื่อทางศาสนามากเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น

สมมติฐานข้อที่ 3 ในที่นี้ ความเชื่อทางศาสนา หมายถึง ความรู้ความศรัทธาในหลักธรรมของพุทธศาสนา ในพุทธศาสนธรรม ในเรื่องของการงดเว้นอบายมุข และธรรมสำหรับผู้ครองเรือน

สมมติฐานข้อนี้อธิบายในแง่ความคิดได้ว่า ศาสนาทุกศาสนามีสิ่งที่ตรงกันคือ การมุ่งทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้นบุคคลจะต้องมีความรู้เรื่องของศาสนาอย่างถ่องแท้ ต้องศึกษาธรรมในแง่ของปรัชญา แล้วนำเอาหลักธรรมของศาสนาที่เหมาะสมมาใช้กับชีวิต ยิ่งสมาชิกในสังคมมีความเชื่อและศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา มาก เขาก็จะยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเพียงนั้น ยกตัวอย่างเช่น หลักธรรมเรื่องเบญจศีล (ข้อห้าม) เบญจธรรม (ข้อควรปฏิบัติ)

ซึ่งต้องมีความคู่กันในการปฏิบัติ 1. จดเว้นการฆ่าสัตว์ คู่กับการมีเมตตากรุณา 2. จดเว้นการลักทรัพย์ คู่กับการหาเลี้ยงชีพโดยสุจริต 3. จดเว้นการประพฤตินิโคตมในกาม คู่กับการสำรวมในกามรมณ์ 4. จดเว้นจากการพูดเท็จ คู่กับการมีความซื่อสัตย์ และ 5. จดเว้นการดื่มน้ำเมา คู่กับการมีสติสัมปชัญญะ (ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ) หากปฏิบัติตามหลักธรรมพื้นฐานนี้ก็จะช่วยให้ชีวิตมีความสุข โดยเฉพาะทางด้านจิตใจ เมื่อจิตใจดีความคิดความประพฤติก็ต่างก็พลอยดีไปด้วย

ผลการวิจัยหรืองานศึกษาที่สนับสนุนคำกล่าวข้างต้นมีหลายเรื่อง ได้แก่ งานของ Cambell and Rager (1976) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตกับศาสนา พบว่าความสามารถของบุคคลมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับคุณภาพชีวิตโดยรวม และศึกษาแหล่งที่มาของความสามารถดังกล่าว พบว่า ความสัมพันธ์ในเชิงลบระหว่างความสามารถของบุคคลและความศรัทธาในศาสนา ซึ่งแตกต่างจากผลงานของ เสาวนีย์ ตะนะดุสย์ (2533) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตกับศรัทธาในศาสนา พบว่า ผู้มีความศรัทธาในศาสนาสูงจะมีความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมสูงกว่าผู้ที่มีความศรัทธาในศาสนาต่ำ และสอดคล้องกับงานของ สุพรรณิ ไชยอำพร และสมิท สมัครการ (2534) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของคนไทย พบว่า ความเชื่อและศาสนา มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจในชีวิต

จากเหตุผลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พอลกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับความเชื่อทางศาสนา

4. ประชากรในชนบทยังมีทรัพย์สินมากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น

สมมติฐานข้อที่ 4 ในที่นี้ ทรัพย์สิน หมายถึงลักษณะของอาคารบ้านเรือนและทรัพย์สินที่มีค่า เช่น ที่ดิน เครื่องใช้และอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกสบายในชีวิต

สมมติฐานข้อนี้อาจอธิบายในแง่ความคิดได้ว่า ทรัพย์สินจะรวมถึงทรัพย์สินส่วนตัวที่ตนเองและครอบครัวมีอยู่และใช้จ่ายร่วมกัน ทรัพย์สินต่าง ๆ เหล่านี้โดยตัวของมันเอง ช่วยทำให้สุขภาพกายดีขึ้นในแง่ที่ว่าสามารถใช้ทรัพย์สินไปซื้อ อาหาร ยารักษาโรค หรือยานำร่องร่างกายต่าง ๆ ซื้อเครื่องออกกำลังกาย ซึ่งทำให้สุขภาพกายดี เมื่อเกิดความเจ็บป่วยก็ไปหาแพทย์ เพื่อให้ทำการรักษาเพราะมีทรัพย์สินที่สามารถใช้จ่ายในการรักษา ก็จะทำให้จิตใจดี ไม่เป็นกังวล ไม่ต้องกังวลเรื่องการทำมาหากินเพราะมีทรัพย์สินเป็นทุนสำรอง เมื่อคนเราไม่ต้องมีเรื่องที่วิตก

กังวลจิตใจก็มีความมั่นคง สุขภาพจิตก็ดีขึ้นไปด้วย การมีทรัพย์สินจับจ่ายใช้สอยภายในครอบครัวจำนวนมาก ก็ไม่ต้องทะเลาะวิวาทในเรื่องการแบ่งแยกทรัพย์สิน มีความสะดวกในการจับจ่าย ครอบครัวยังจะมีแต่ความมั่นคง

ผลการวิจัยหรืองานศึกษาที่สนับสนุนคำกล่าวข้างต้นมีหลายเรื่อง ได้แก่ งานของ สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (2521: 136) กล่าวว่า การถือครองและการใช้ประโยชน์ จากที่ดิน ผืนแผ่นดินมีความสำคัญต่อมนุษย์มากเพราะเกษตรกรรมต้องอาศัยที่ดินเป็นแหล่งเพาะปลูก ยิ่งประเทศเกษตรกรรมอย่างประเทศไทยก็ยิ่งมองเห็นความสำคัญของที่ดินมากยิ่งขึ้น สำหรับคนที่ ทำกิจกรรม ความหวังที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าย่อมจะผูกพันอยู่กับระบบการเช่านาและระบบการใช้ที่ดินเป็นอย่างมาก ยอดปรารถนาของชาวไร่ชาวนาทุกคนอยู่ที่การเป็นเจ้าของที่ดินสักแปลงหนึ่งใน ชีวิต และผลงานของ ศรีผ่อง จิตกรณศิลป์ (2526) ได้ศึกษาพบว่า ชื่อเสียงเกียรติยศ มีผลต่อการรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิต และผลงานของ สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ (2534) ได้ ศึกษาพบว่า ทรัพย์สินมีผลต่อความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ภายในบ้าน ยานพาหนะส่วนตัว เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับกาย รวมทั้งการออมทรัพย์และการลงทุน

จากเหตุผลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พอกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตของประชากร ในชนบท ขึ้นอยู่กับทรัพย์สิน

5. ประชากรในชนบทซึ่งมีภาวะผู้นำมากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น

สมมติฐานข้อที่ 5 ในที่นี้ ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการและสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้เป็นที่ยอมรับให้เป็นผู้นำในกลุ่ม และมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม บุคคลนี้อาจมีความสามารถจริงหรือสมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีความสามารถที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มเผชิญอยู่ได้

สมมติฐานข้อนี้อาจอธิบายในแง่ความคิดได้ว่า ความเป็นผู้นำเป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของมนุษย์ทุกสังคม นับตั้งแต่สังคมที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือรัฐ ไปจนถึงสังคมหน่วยเล็กที่สุดคือ ครอบครัว ต่างก็มีหัวหน้าหรือผู้นำทั้งสิ้น จุดประสงค์ของการมีผู้นำในสังคม แต่ละกลุ่ม แต่ละหน่วย ก็เพื่อเป็นศูนย์กลางอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลในหมู่ หรือกลุ่มนั้น ๆ ผู้นำจึงเป็นจุดวางประทีป เป็นจุดรวมพลังของสมาชิก เป็นผู้ชี้แนวทางช่วยผลักดันและชักจูงให้กลุ่มกระทำ

กิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ (สมพงษ์ เกษมสิน 2523: 285) ยิ่งบุคคลมีภาวะผู้นำมากเพียงใด และเป็นผู้นำในทางที่ดี ก็จะทำให้มีคุณภาพชีวิตสูงขึ้นเพียงนั้น ผู้ที่มีภาวะผู้นำก็นำตัวเขาเอง ครอบครัว สมาชิกไปในทางที่ดี ยกตัวอย่าง ผู้ที่มีภาวะผู้นำก็จะชักนำให้สมาชิกทำมาหากิน ก็จะเป็นการเพิ่มรายได้ ชักนำให้มีการศึกษา ก็ทำให้สมาชิกมีความรู้ ความชำนาญในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ชักนำให้มีส่วนร่วมทำงานเพื่อส่วนรวม ชักนำให้มีการทำบุญสุนทาน งดเว้นอบายมุข ชักนำให้ทำความดี ซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ดีขึ้น ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต ตลอดจนครอบครัว

ผลการวิจัยหรืองานศึกษาที่สนับสนุนคำกล่าวข้างต้นมีหลายเรื่อง ได้แก่

สมชัย รักวิจิตร (2514) ได้ศึกษาความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยพบว่า ผู้นำเป็นชาวบ้านกลุ่มเดียวที่เป็นตัวจักรริเริ่มในการพัฒนาและปรับปรุงหมู่บ้านให้เจริญ เป็นผู้ที่กล้าเสี่ยงและเป็นผู้ริเริ่มทำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้ชาวบ้านเห็นผลแล้วชาวบ้านจะเริ่มเอาแบบอย่าง ผู้นำมีอำนาจและอิทธิพลที่จะจูงใจชาวบ้านทั้งหลายให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ผู้นำต้องการ และผลงานของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2521) ได้ศึกษาพัฒนาการในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: การพิสูจน์ทัศนคติคุณภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจายพบว่า ในชุมชนถ้ามีจำนวนและประเภทของหัวหน้ายิ่งมากเท่าใด ก็จะทำให้ชุมชนมีพัฒนาการมากขึ้น

จากเหตุผลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พอกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในชุมชน

6. ประชากรในชนบทยังเป็นสมาชิกองค์การทางสังคมมากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขา ก็จะมีมากขึ้นเพียงนั้น

สมมติฐานข้อที่ 6 ในที่นี้ องค์การทางสังคม หมายถึง กลุ่มชำนาญพิเศษ ซึ่งทำลักษณะเฉพาะและเด่นชัดตามความต้องการของสังคมที่ซับซ้อน

สมมติฐานข้อนี้อาจอธิบายในแง่ความคิดได้ว่า องค์การทางสังคมได้แก่ กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสตรีและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ โดยมีแนวคิดที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนานั้นเป็นหลักประกันพื้นฐานของการพัฒนาได้อีกประการหนึ่ง ย่อมมีสิทธิในการกำหนดทิศทางของการพัฒนา อีกทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมเป็นหลักประกันได้อย่างดีที่จะทำให้โครงการพัฒนานั้น ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริง

ของชุมชน (วิฑูรย์ ปัญญากุล บรรณาธิการ, 2534: 35) ในสภาพปัจจุบันสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงเพิ่มความยากลำบากและเกินกำลังความสามารถของบุคคลที่จะแก้ไขให้ลุล่วงไปได้แต่เพียงลำพังคนเดียว กระบวนการรวมกลุ่มในรูปองค์การทางสังคมจึงเข้ามาทำหน้าที่ช่วยแก้ไขปัญหา โดยอาศัยพลังของสมาชิกในกลุ่มมาร่วมมือกันตามความถนัดของแต่ละคน ปัญหาที่ยากลำบากต่าง ๆ ก็จะได้รับแก้ไขไปได้ด้วยดี

บุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกขององค์การทางสังคมเพราะมีความคาดหวังว่าสิ่งที่ได้รับจากกลุ่มย่อมมีประโยชน์กับเขา ถ้าคุณสมบัติของกลุ่มซึ่งได้แก่ความมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมในกลุ่ม และเกียรติยศของกลุ่มสามารถทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกว่าได้ประโยชน์เหนือมาตรฐานที่ตนได้กำหนดไว้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความคาดหวังของสมาชิกนั้นสามารถตอบสนองได้ บุคคลนั้นก็อยู่ในกลุ่ม กลุ่มก็จะเกิดความเป็นปึกแผ่นตามไปด้วย มีการศึกษาพบว่าสมาชิกของกลุ่มในองค์การนั้นหากคิดว่า เขาได้รับประโยชน์อันเกิดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การมากขึ้น สมาชิกก็จะเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์การมากยิ่งขึ้นด้วย บุคคลจะเลือกกลุ่มและอยู่ในกลุ่มที่ให้ประโยชน์แก่ทั้งในปัจจุบันและอนาคตมากที่สุด (รัชนิกร เศรษฐโร, 2528: 259) ดังนั้นการที่บุคคลยังเป็นสมาชิกของกลุ่มที่ก่อประโยชน์ให้กับตนเอง ย่อมทำให้เขามีสุขภาพจิตดี และมีความมั่นคงในครอบครัว ทำให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี

ผลการวิจัยหรืองานศึกษาที่สนับสนุนคำกล่าวข้างต้นมีหลายเรื่อง ได้แก่ งานของ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2521) ได้ศึกษาพัฒนาการในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพิสูจน์ทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจาย พบว่า ในหมู่บ้านที่มีองค์การทางสังคมมากกว่าย่อมจะมีภาวะพัฒนาการมากกว่าหมู่บ้านที่มีองค์การทำนองเดียวกันน้อย แสดงว่าองค์การทางสังคมที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านสนองประโยชน์ของคนในชุมชน ทำให้องค์การต่าง ๆ มีสมาชิกมากด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ เพทาย วิเศษพจนกิจ (2521) ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับจากกลุ่มของสมาชิกกลุ่มในโครงการสารภี-ข้าวmung ตำบลข้าวmung อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สมาชิกมีความคาดหวังในประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจสูงมาก เช่นเดียวกับทางด้านสังคม เมื่อเปรียบเทียบความคาดหวังในด้านเศรษฐกิจนั้นกลุ่มไม่สามารถตอบสนองได้อย่างเต็มที่ สำหรับด้านสังคมนั้นกลุ่มมีขีดความสามารถตอบสนองสูงในทุก ๆ ด้าน และยิ่งถ้าสมาชิกได้รับประโยชน์ด้านต่าง ๆ สูง กลุ่มนั้นก็จะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นด้วย สอดคล้องกับผลงานของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2533) เรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ผลการวิจัยพบว่า หลังกลุ่มจะเกิดเป็นกลุ่มก้อนขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนแต่ละคนที่เป็นสมาชิกของ

กลุ่มมีความรู้ความสามารถเฉพาะตน แล้วประสานความรู้ความสามารถนั้นเข้าด้วยกันเพื่อประกอบกิจกรรมน้อยใหญ่ให้ลุ่สว่างไป

จากเหตุผลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พอกกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ขึ้นอยู่กับการเป็นสมาชิกองค์การทางสังคม

7. ประชากรในชนบทยังมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้นเพียงใด คุณภาพชีวิตของเขาก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงใด

สมมติฐานข้อที่ 7 ในที่นี้ การช่วยเหลือจากภายนอก หมายถึง การติดต่อกับกลุ่มหรือองค์กรจากภายนอกทั้งหน่วยงานของรัฐ และเอกชน ให้ความร่วมมือ สนับสนุน ช่วยเหลือมาในรูปของการให้ความรู้ คำแนะนำ วัสดุอุปกรณ์ หรือเงินแก่ครอบครัว

สมมติฐานในข้อนี้อาจอธิบายในแง่ความคิดได้ว่า การที่ครอบครัวได้รับความร่วมมือ สนับสนุน ช่วยเหลือ จากกลุ่มองค์กรจากภายนอกทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน ก็จะทำให้คุณภาพชีวิตสูงขึ้น ยกตัวอย่าง การติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ ย่อมจะทำให้เขารู้เบาะแสของความช่วยเหลือต่าง ๆ ของรัฐ รู้จักเรียกร้องสิทธิที่ควรจะได้ รู้จักติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ตลอดจนรู้จักใช้ประโยชน์จากความรู้ความคิด วัสดุเงินทองที่ได้รับความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ เช่น หน่วยงานพัฒนาชุมชน หน่วยงานส่งเสริมการเกษตรสหกรณ์ การติดต่อกับกลุ่มหรือองค์กรของเอกชน เช่น มูลนิธิต่าง ๆ ที่ให้การช่วยเหลือในการพัฒนาชนบท การขอความช่วยเหลือจากพ่อค้าแม่ค้าในเมือง ในการซื้อเครื่องมือและปุ๋ยเพื่อใช้ในการเกษตร โดยจ่ายเงินเมื่อขายผลผลิตได้ ก็จะทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้มากขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี ตลอดจนครอบครัวมีความมั่นคง ซึ่งจะส่งผลไปถึงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั่นเอง

ผลการวิจัยหรืองานศึกษาที่สนับสนุนดังกล่าวข้างต้นมีหลายเรื่อง ได้แก่ ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) (อ้างในสัญญาสัญญาวิวัฒน์, 2521: 136) กล่าวคือ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความเจริญจะเกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อน แล้วจึงแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้ก็โดยมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชน หรือโดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2521) ได้ศึกษาพัฒนาการในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพิสูจน์ทฤษฎีศึกษาภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจาย พบว่า ชุมชนใดประชากรมีการติดต่อสัมพันธ์กับข้าราชการของรัฐยิ่งมาก ก็จะทำให้ชุมชนมีพัฒนาการมากขึ้น ซึ่งหมายความว่า

อิทธิพลของการติดต่อกับข้าราชการ จะก่อให้เกิดการพัฒนาในหมู่บ้านทุกด้าน สอดคล้องกับผลงานของอนันต์ แสงธีระปิติกุล และคณะ (2535) เรื่องการวางแผนพัฒนาจังหวัดด้านเศรษฐกิจและสังคม การทดสอบและการนำไปใช้ กรณีศึกษา: จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าการสื่อสารดี ทำให้ราษฎรมีหูตากว้างไกล รู้ความเคลื่อนไหวของทุกสิ่งรอบด้าน เช่น รู้ราคาผลผลิต สภาพอุปสงค์อุปทานของผลผลิตทางด้านการเกษตรป้องกันการกดราคา ช่วยแพร่กระจายเทคโนโลยีใหม่ ๆ ไปสู่ราษฎรได้รวดเร็ว โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการผลิต ทำให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย